

РЕЦЕНЗИЯ

на докторската дисертация на Нина Миткова Ралева
на тема: Невербално на реторическата аргументация в спорта“
с научен ръководител проф. дфн Величко Руменчев

Рецензент: Проф. д.пс.н. Толя Стоицова
Нов български университет

Нина Ралева е докторант по невербална комуникация в катедра „Реторика“ на Философски факултет в Софийски университет “Св. Климент Охридски” от 2013 г. Завършила е магистърска програма „Европейска интеграция“ и е Бакалавър по Връзки с обществеността като и двете, завършени от нея програми, са на Софийски университет. Към сериозното ѝ образование – висше в СУ, бих прибавила и средното. Нина Ралева е завършила Природо-математическа гимназия “Яне Сандански” в г. Гоце Делчев. Владее английски език.

Представеният за рецензиране дисертационен труд е структуриран в три основни глави, придружени с увод, заключение и библиография.

Използвани са впечатляващ брой литературни източници – 184 на български и руски език; 89 на английски език, както и Интернет материалите – също 89 на брой, всички номерирани. Текстът на дисертацията обхваща 229 страници, с използваната литература 245 с.

Както показват числата, рефериран е голям обем от източници от специфичната област, в която докторант Ралева развива темата си – невербално, реторическа аргументация и спорт. За мен това е знак, че докторантът познава много добре научната литература по дисертационната си тема.

Уводът започва с обща характеристика на дисертационния труд, в коректно са отразени четири вида невербална комуникация, приети от Ралева като основни за изясняване на реторичния аспект на темата. Посочени са целите и задачите на изследването.

Много добро впечатление ми прави обособяването на параграф, третиращ разработеността на проблема до настоящия момент. Вместо теза, докторантът ни предлага два изследователски въпроса: „Защо е необходимо на спортистите да притежават комуникативни умения от вербален и невербален вид и как ги представят в публичното пространство“? както и „Ефективна ли е публичната комуникация на Мохамед Али и Кубрат Пулев“? (с.5 от дисертацията). За мен отсъства обосноваване на актуалността на проблема, както и мотивацията за личен избор на темата.

Първата глава е посветена на една от ключовите сфери, посочени в титула на дисертацията, а именно невербалната комуникация. Използването ѝ като теоретична и концептуална рамка ми прави много добро впечатление. Без да се спирам на изясняването на същността на невербалната комуникация, както и на класическия преглед на литературата (първи и втори параграф от главата), искам да се фокусирам на специализираното рефериране на научните източници, свързани с невербалната комуникация в сферата на спорта (параграф 3). Хареса ми употребата на цитат от Норберт Елиас, който разглежда „спорта като своеобразен културен код на поведение“ (с. 34).

Много сполучливо и особено информативно са анализирани, макар на кратко – изследвания на невербалното в спорта: няколко изследвания на лицевите изражения, като това на Жозе-Мигел Фрнандез, Долс и Мария, Ангелс Руиз Белда от 1995 г; по-късно подобно изследване провеждат Дейвид Матсумото и Боб Уилиям (2006), на основата на добре известната методика FAST от 1972 г. Не е пренебрегната работата и на български изследователи – например, Славка Петрова, която проучва силата на емоциите и невербалните сигнали, свързани с тях, при спортисти – 2006 г.

Втората глава, логично следваща от първата, задълбочава анализа на същността на елементи от избраните четири невербални модалности, които изпълняват ролята на невербални параметри на реторическата аргументация. Става дума за кинесиката (двигателна модалност), вокализация (от параезика), външен вид (от изкуствената, цивилизационната модалност) и проксемика (пространствена модалност). Тази глава е и най-обемиста, даваща възможност за трансфериране на познанията в областта на невербалното поведение към това на спорта.

По отношение на изразяваните чрез лицето емоции, коректно са разгледани характеристиките на: гнева (с.74); изненадата (с.76), следвана от тези на страха (с.77); на отвращението (с.79), презрението (с. 80), както и на приятните емоции (с.81). За последните е прието да се наричат положителни емоции като антипод на отрицателните.

За мен особено важен е анализа на погледите, както и честотата и продължителността на контакта с очи, който сполучливо предлага докторант Нина Ралева. Също така сполучлив е и анализа на жестовете. Отново са цитирани чужди и наши автори по проблема, което прави добро впечатление.

По отношение на вокализацията, анализът е извършен в рамките на социално психологична и реторическа перспектива, с акцент върху реторическата.

Докторант Ралева дискутира външния вид също в два аспекта – като природна даденост и като облекло, елемент от цивилизационната модалност. По отношение на външния вид е представена „Физическата привлекателност на личността“ (с. 122) и ръста на хората (с. 127). Специално внимание е отделено на облеклото (с. 129) и в този параграф вече е даден пример и снимка на Кубрат Пулев – боксов мач с Кевин Джонсън 2017 г. (с. 133).

Втора глава завършва с не по-малко важното представяне на елементи от проксемиката (с.137). Добре открити са проблемите за формирането на социално-комуникативни пространства; класическите разстояния между участниците във взаимодействията според изследванията на Едуард Хол; ориентацията на позата на тялото; личната територия и пространство и други. Цитирани са класици в областта на проксемиката, както и основни български изследователи като Величко Руменчев и Толя Стоицова.

За мен най-съществен е един от трите изводи от втора глава, които предлага докторантът, а именно: „Направеният теоретичен анализ потвърждава значението на контекста и на ситуацията за общуването и подчертава необходимостта от тяхното познаване и съобразяване при интерпретирането, на който и да е от параметрите на невербалната комуникация.“ (с. 148)

Трета глава, най-същността от дисертацията, се фокусира върху невербалния публичен образ на спортиста. Тази глава е най-голямата приятна изненада за мен, защото е изцяло преработена спрямо представената на вътрешната защита. Взети са под внимание от докторант Ралева съществените забележки отправени по време на апробацията на дисертацията.

В началото са представени избирателно жестове с тялото от двигателната модалност, характерни за поведението на спортисти и то в областта на бокса – сферата, която е избрал докторантът. Специално внимание е обърнато на позите на триумф, свързани с победата; на позите на погром, целящи да прикрият разочарованието от загубата и лицевото изражение и погледа при спортисти. Добрият анализ е илюстриран с богат снимков материал, който служи за потвърждение на направените изводи.

„Проксемиката в спорта“ – друга модалност на невербалното поведение, е изнесена подходящо като подзаглавие в текста (с. 168). За да очертае рамката на анализа си в тази модалност, Нина Ралева включва и другата страна в спорта, а именно феновете или по-общо – публиката. Неминуемо в исторически аспект се намесват политиката и расовата дискриминация в спорта, представени подходящо в лаконична форма.

В анализа на вокализацията, част от параезика на невербалната комуникация, са дадени както положителни, така и отрицателни примери, някои от тях, свързани с наши добри състезатели.

Общата част за спорта, завършва с елемент от цивилизационната модалност, а именно – облеклото на спортистите, разглеждано като знак на идентификация.

Вторият и третият параграф от трета глава са посветени на очертаване на комуникационния профил на Мохамед Али и съответно – на публичния образ на Кубрат Пулев. Анализите на поведението на българския състезател по бокс Кубрат Пулев са нови, в смисъл – добавени от докторанта след вътрешната защита.

Подходът към интерпретиране на поведението на двамата известни боксьори е структуриран по подобен начин, което е логично. И двата параграфа започват с подзаглавие „Предварителна информация за...“ името на съответния боксьор. Под предварителна, докторант Ралева разбира публично достъпна информация, свързана с биографични данни,

включително спортни събития, в които са участвали двамата боксьори. Първата част от подзаглавията – „предварителна“, не ми допада много, струва ми се не особено подходяща.

В случая с Мохамед Али, това е документалният филм „Когато бяхме крале“. В анализа се засягат феномени като „ефект на ореола“ и стереотипи, например, и много сполучливо се лавира между познания, свързани с древността (например, Плутарх) и съвременни изследвания (например, Льобон, Ремник, както и български изследователи като Руменчев, Петров и др.)

Предварителната информация за Кубрат Пулев е по-кратка спрямо тази, посветена на Мохамед Али, засягаща най-съществените факти от автобиографията му и спортните събития, в които участва. Цитирани са Интернет източници.

За мен особен интерес представлява в частта за Мохамед Али очертаването на спецификите на аудиторията в Заир. Аргументативноподобните функции на жаргона и местния диалект (по Руменчев) са позволили докторант Ралева да открие спецификата на речта на Али като представител на своята раса и националност. Тази специфика е детайлно описана на с. 191 – 192, започвайки с агресивността и егоцентризма, минавайки през стремежа към лидерство и достигайки до подчертаното чувство за хумор и оригиналност на мисленето на боксьора. В частта за убеждаващата реч на Мохамед Али (подзаглавие на с. 194) отново сме свидетели на умение от страна на докторанта да свърже древно, минало и настоящо познание.

Речта на Кубрат Пулев не е засегната в дисертационния труд. Авторът на дисертацията направо минава към анализ на невербалното поведение на българския боксьор, анализ, който е предложен и за Мохамед Али. Макар и най-съществен, анализът е толкова детайлен, че ми е невъзможно да изброя добрите попадения. Ще подчертая обаче, че този анализ с реторични и социалнопсихологични елементи е много информативен, коректен и логичен. Той дава наистина една добра представа за невербалната комуникация и поведение на двамата състезатели.

Също така искам да отбележа подходящия илюстративен материал в цялата трета глава, част от който, мисля, че би могъл да бъде предложен в приложение.

В заключението си, докторант Ралева обобщава резултатите от анализа си като заедно с примерите, които дава, смята, че доказва тезата си, че *„публичното поведение на спортистите отразява основни междуличностни отношения, съпоставими с междуличностното общуване, което на свой ред представлява съвкупност от смислови единици от вербален и невербален тип и на тази база откроява специфики на невербална дейност, характерна за тях“* (с. 228)

Авторефератът на Нина Ралева е в обем от 38 страници като в него са посочени приносите на дисертационния труд, но не и публикациите по темата. Авторефератът точно отразява съдържанието на дисертацията. Изведени са три приносни моменти, които приемам. По-сполучлива би могло да бъде формулировката на втория от тях според мен.

Докторантът има 3 публикации по темата на дисертацията – 3 статии. Две от тях са в докторантски сборници, едната, от които е под печат. Третата статия е публикувана в електронното списание „Реторика и комуникация“.

Вече споменах някои от забележките си. Ще ги обобщя и ще задам един въпрос:

1. Част от илюстративния материал би било по-добре да се изнесе в приложение.
2. За някои от подзаглавията, както и за втория принос, би могло да се намери по-подходяща формулировка.
3. Въпросът ми е: Какви са причините в дисертацията да не се анализира речта на Кубрат Пулев?

Заклучение:

Дисертационната тема „Невербално на реторическата аргументация в спорта“ е разработена сериозно на теоретично и аналитично равнище. Езикът и научният стил на писане са много добри. Дисертацията е информативна и илюстрациите в нея са не само атрактивни, но и необходими, тъй като се анализира невербално поведение в спорта. Докторантът притежава необходимия минимум от публикации, свързани директно с темата на дисертацията. Искам още веднъж да подчертая удовлетвореността си от способността на докторант Ралева да взема под внимание забележките и най-вече да реструктурира и редактира дисертационната си разработка.

Критичните ми бележки не намаляват стойността на дисертацията, която удовлетворява научните и законови стандарти. Затова убедено предлагам на колегите от научното жури да присъдим образователната и научна степен „Доктор” на Нина Ралева за дисертацията ѝ „Невербално на реторическата аргументация в спорта“.

10.10.2017

София

Рецензент: Проф. д.пс.н. Толя Стоицова